

'NEDERLAND KAN IN DE
WATERDIPLOMATIE EEN VEEL
ACTIEVERE ROL SPELEN'

WATER ALS BRANDHAARD

Tekst Hans Oerlemans | Beeld iStockphoto

Regelrechte *waterwars* zijn er nog niet uitgebroken. Maar bij veel brandhaarden in de wereld is water wel een onderdeel van het geschil. Op het World Economic Forum 2016 in Davos stond het risico op watercrises bovenaan de top-5 met bedreigingen voor vrede en stabiliteit. Tijd voor een nieuwe collega binnen onze sector: de waterdiplomaat en -mediator.

In het Midden-Oosten speelt water bij tal van conflicten een rol, vertelt Patrick Huntjens, hoofd Waterdiplomatie bij *The Hague Institute for Global Justice*. “Aan de opstand in Syrië ging een jarenlange droogte vooraf met grote gevolgen: misoogsten, stijgende voedsel- en waterprijzen en massale migratie naar de stad. De impact was mede zo groot door slecht watermanagement en inefficiënte irrigatie. Het heeft als een katalysator gewerkt en bestaande onrust verder aangewakkerd.”

Bij de burgeroorlog in Jemen geldt hetzelfde. Op verzoek van de Nederlandse ambassade heeft Huntjens onderzoek gedaan naar de watersituatie in dit extreem arme en sterk verdroogde land met 25 miljoen inwoners. “In Jemen is water vaak letterlijk een strijd op leven en dood. Jaarlijks vallen er duizenden doden bij conflicten over waterputten, irrigatie of diefstal van schaarse voorraden. Geschillen tussen burens, families en stammen worden met geweld beslecht. In veel gebieden ontbreekt elke vorm van watermanagement. Bronnen raken uitgeput, omdat men telkens nieuwe putten slaat in plaats van waterverspilling tegen te gaan. Naar schatting twee derde van alle conflicten in Jemen wordt bepaald door water.”

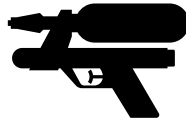
“Beter watermanagement maakt weinig kans als niet eerst de conflicterende partijen met elkaar in gesprek gaan. Je hebt een zekere stabiliteit en consensus nodig om aan duurzame oplossingen te kunnen werken. We hebben een model ontwikkeld speciaal voor de oplossing van waterconflicten in rurale gebieden” (zie kader *Rijdende Rechter voor waterkwesties*).

COCKTAIL VAN ONHEIL

Onderzoeker Louise van Schaik van Instituut Clingendael is voorzichtig met het direct koppelen van droogte en waterschaarste aan internationale spanningen. Wel zijn er beslist verbanden te leggen.

Ze geeft als voorbeeld de Arabische lente: “In 2010 mislukte door extreme droogte de graanoogst in Rusland. Ook elders in de wereld waren de opbrengsten matig. Rusland kondigde een exportverbod af, waardoor de graanprijzen op de wereldmarkt omhoog vlogen. Egypte is de grootste graanimporteur in het Midden-Oosten. Stijgende voedselprijzen droegen bij aan de algehele onvrede. Dat escaleerde tot een grote volksopstand. Duurder brood alleen brengt een dictator niet ten val, maar het heeft in dit geval wel bijgedragen aan de ondergang van de Egyptische president Mubarak.”

Voor vrijwel elke menselijke activiteit is water nodig. Hoe meer mensen en hoe meer welvaart, hoe groter de waterconsumptie. Dat is precies wat de wereld te wachten staat: >

VAN WIE IS HET WATER?

De wereld telt meer dan 250 rivieren met een uitgestrekt stroomgebied in enkele tot soms meer dan tien landen (Donau, Nijl, Congo, Mekong). Ze zijn van levensbelang als bron van water voor consumptie, landbouw en industrie, maar ook als verkeersader en energiebron. Belangen en functies botsen. Stroomafwaarts ondervindt men de gevolgen van investeringen stroomopwaarts (dammen, waterkrachtcentrales). Conflicten over water in internationale stroomgebieden zijn eerder regel dan uitzondering. Toch slagen landen er opvallend vaak in met pragmatische afspraken spanningen te beheersen.

India en Pakistan

Deze twee aartsvijanden sloten in 1960 het vermaarde *Indus Water Treaty* over de verdeling van het water uit de Indus en vijf andere rivieren die door beide landen stromen. Voor Pakistan vitale rivieren ontspringen in het Indiase hoogland. Het verdrag hield stand, ondanks dat de buurlanden sindsdien twee oorlogen uitvochten. Wel zijn er toenemende spanningen als gevolg van bevolkingsdruk, klimaatverandering en de bouw van nieuwe waterkrachtcentrales.

India en Bangladesh

Beheer van de Farakka Dam in de Ganges. Beide landen hebben een conflict over de toewijzing van water. Arbitrage bracht geen oplossing.

China, India, Bangladesh en Bhutan

Spanningen over de waterverdeling in het Brahmaputra Basin. Nieuwe waterkrachtcentrales verstoren de ecologische balans.

Israël en Palestina

Onderhandelaars van Israël en Palestina bereikten in 2014 in Den Haag een informeel akkoord voor een rechtvaardige toewijzing van het water uit de schaarse waterbronnen. Beide bevolkings-

groepen zijn vaak aangewezen op dezelfde bronnen. Aan tafel zaten oud-diplomaten, oud-bestuurders en experts. Het akkoord kan te zijner tijd worden opgenomen in een algeheel vredesakkoord. Een Palestijnse staat is alleen levensvatbaar bij voldoende toegang tot water. De Israëli's consumeren nu gemiddeld veel meer water (200 liter) dan de Palestijnen (70 liter).

Egypte en Ethiopië

Egypte verzet zich tegen de bouw en exploitatie van de Great Ethiopian Renaissance Dam (GERD) in de Nijl in Ethiopië.

China, Thailand, Laos, Vietnam en Cambodja

China wil stroomopwaarts verder investeren in waterkrachtcentrales en meer water onttrekken voor de landbouw. Stroomafwaarts bestaat de vrees voor minder en onregelmatiger watertoevoer. Laos, Vietnam, Thailand en Cambodja vormen samen de *Mekong River Commission*. China treedt vooralsnog niet toe.

Turkije, Syrië en Irak

Turkije heeft een reeks dammen in de Eufraat gebouwd met als gevolg een sterk verminderde waterafvoer richting Syrië en Irak. De onttrekking van water aan de Eufraat en Tigris is al decennialang bron van spanningen in de regio.

Aralmeer

Het Aralmeer in Centraal-Azië was ooit een binnenzee ter grootte van Nederland, voorzien van water door de rivieren Syrdarya en Amoedarya. Nu is dit gigantische meer nagenoeg drooggevallen. Door de bouw van waterkrachtcentrales in Kirgizstan en Tadzjikistan en het onttrekken van water voor de katoenteelt in Oezbekistan zijn beide rivieren al opgedroogd voor ze het meer bereiken. De volkeren stroomafwaarts verloren hun levensader. Traditionele bronnen van bestaan zoals de visserij werden onmogelijk.

De Indus rivier stroomt zowel door India als Pakistan; een verdrag erover hield stand ondanks twee oorlogen tussen beide landen

bevolkingsgroei, meer welvaart en een grotere waterbehoefte bij huishoudens, landbouw en industrie. En dat in combinatie met de opwarming van de aarde, verdroging van grote gebieden in Afrika en het Midden-Oosten en uitputting van grondwatervoorraden. Alles bij elkaar een cocktail van onheil. Zoals zo vaak is ook de internationale *waterstress* ongelijk verdeeld. De armen hebben er het meest onder te lijden.

WATER ZONDER GRENZEN

Louise van Schaik: "In het buitenlands beleid van Nederland is water tot nu toe vooral een onderwerp voor ontwikkelingssamenwerking. We zouden ons meer moeten richten op water als vraagstuk van vrede en veiligheid. Het is een kansrijk thema voor diplomatieke initiatieven, omdat je de gesprekken vrij technisch kunt houden. Water is minder politiek beladen dan territoriale aanspraken of etnische tegenstellingen. Partijen blijken tot pragmatische oplossingen bereid, terwijl andere onderlinge geschillen onopgelost blijven."

Vijanden zijn vaak wel gedwongen tot samenwerking, zo bleek onlangs nog in Israël. De zee en de stranden voor de kust van Israël raken steeds frequenter vervuild door rioolwater uit de Gazastrook. De enige waterzuiveringsinstallatie in het overbevolkte gebied ligt stil bij gebrek aan elektriciteit. Gaza is volledig afhankelijk van stroom uit Israël. Bovendien functioneert de elektriciteitsvoorziening gebrekkig als gevolg van schade door oorlogsgeweld.

Het afknijpen en bombarderen van Gaza slaat nu als een boemerang terug op Israël. Een ontziltingsinstallatie in Ashkelon die grote delen van Israël van drinkwater voorziet, moet regelmatig worden stilgelegd omdat het zeewater te zeer vervuild is met bacteriën. Dit onderstreept nog eens dat waterkwesties zelden een *zero-sum game* zijn. Water kent geen grenzen. Een oplossing voor Israël impliceert een oplossing voor Gaza.

INGENIEUR EN WATERDIPLOMAAT

The Hague Institute for Global Justice heeft al een stevig *trackrecord* in de internationale waterdiplomatie. Het doet onderzoek en bemiddelt in opdracht van de Verenigde Naties, de Europese Unie, de Wereldbank en nationale overheden. Zo heeft Patrick Huntjens in Den Haag besprekingen geleid tussen onafhankelijke vertegenwoordigers van Israël en de Palestijnse gebieden, wat resulteerde in een blauwdruk voor een regionaal waterakkoord. Het was onderdeel van het *Geneva Initiative*, waarbij Palestijnen en Israëli buiten hun regeringen om toenadering zoeken.

RIJDENDE RECHTER VOOR WATERKWESTIES

Mobile Water Courts (MWC) is een nieuw concept voor het oplossen van waterconflicten in gebieden met een gebrekkig rechtssysteem. Een soort 'Rijdende Rechter', maar dan voor zaken die er echt toe doen. Het concept is in 2015 ontwikkeld onder leiding van *The Hague Institute for Global Justice*. In rurale gebieden spelen vaak talloze kleine en grote conflicten over het oppompen, de distributie, het gebruik of de opslag van water. Bij gebrek aan heldere wetgeving, handhaving en rechtspraak escaleren conflicten. Komt het tot gewelddadige confrontaties, dan wordt hooguit alleen het strafrecht toegepast, zonder de onderliggende conflicten aan te pakken. Het team van een *Mobile Water Court* bestaat uit juristen en ter zake deskundige specialisten (bestuurskundige, hydroloog, ingenieur). Ze brengen de problematiek in kaart, stellen vast welke formele of traditionele wetgeving van toepassing is en spreken met boeren, burgers, vissers en andere belanghebbenden. Vervolgens probeert de rechtbank tot een uitspraak te komen waarin alle partijen zich kunnen vinden. Zo nodig wordt hulp geboden bij het implementeren van de afspraken en het opleiden van waterbeheerders. Het concept is in beginsel bruikbaar in elk land met waterconflicten en een gebrekkig rechtssysteem. De eerste reacties op het plan uit de wereld van de diplomatie en het watermanagement (UNESCO-IHE, ministerie van Buitenlandse Zaken) zijn positief. Het is nu zaak het concept verder uit te werken en gereed te maken voor een proefproject.

"Nederland kan in de waterdiplomatie een veel actievere rol spelen. We hebben hier uitstekende ingenieursbureaus, we zijn goed in watermanagement en hebben veel juridische en diplomatieke expertise. Het is zaak bruggen te slaan tussen de ingenieur en de jurist en de hydroloog en de bestuurskundige. Effectieve waterdiplomatie vraagt om de inzet van multidisciplinaire teams om het probleem en alle mogelijke oplossingen volledig in kaart te brengen."

In opdracht van de gemeente Den Haag heeft The Hague Institute onlangs een rapport gepresenteerd over hoe de Haagse regio kan uitgroeien tot een internationaal centrum voor waterdiplomatie. De stad heeft sterke troeven met het Internationaal Hof van Arbitrage, het Internationaal Hof van Justitie en andere juridische instituten. In Delft is veel waterexpertise zoals bij Deltares en UNESCO-IHE. Partners uit de regio werken aan een actieplan om het profiel van Den Haag als internationale stad van waterdiplomatie te versterken. |